

Universitatea Babeş-Bolyai
Facultatea de Istorie și Filosofie
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate

(De)Construcția Nexusului Migrație-(In)Securitate.

Studii de caz: Canada și Germania

-REZUMATUL TEZEI ÎN LIMBA ROMÂNĂ-

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Adrian-Liviu Ivan

Doctorand: Maria-Mihaela Nistor

Cluj-Napoca, iunie 2015

Cuvinte-cheie: migrație, securitate, integrare, integrare politică, terorism, Canada, Germania

Teza are ca temă principală conexiunea dintre migrație și (in)securitate în Canada și Germania, cu precădere după 11 septembrie 2001. Abordarea este una predominant comparativă.

Capitolul 1 prezintă un cadru general al conceptului de migrație. Într-o primă etapă, sunt citate și comentate definiții polemice, iar apoi sunt relevate cele mai noi curente imigraționiste. Sunt schițate și analizate principalele taxonomii din domeniu, fiind prezentate apoi cadrele normative la nivel global și european. Ulterior, sunt discutate conexiunile dintre migrație, urbanizare, globalizare și principalele trenduri demografice. Nu în ultimul rând, este problematizată traiectoria actuală a conceptului de multiculturalism.

Capitolul 2 relevă conexiunea dintre migrație și (in)securitate, într-o primă etapă prin intermediul perspectivei constructiviste, pentru ca apoi acest nexus să fie deconstruit. Un rol cheie în cadrul acestui capitol îl are analiza rețelelor și a comunităților de imigranți.

Capitolul 3 subliniază rolul integrării ca soluție optimă în vederea deconstrucției acestui nexus. Integrarea este analizată într-un cadru ce depășește paradigma funcționalistă, cu focus pe integrarea politică a imigranților, în special în cadrul federal.

Capitolul 4 transpune aspectele teoretice prezentate anterior în cele două studii de caz analizate comparativ, Canada și Germania, atât la nivel macro (federal), cât și la nivel mezo (provincial) și micro (municipal).

Nexusul migrație-(in)securitate este analizat din două perspective. Pe de-o parte, este prezentată construcția acestei conexiuni, în special prin paradigma constructivistă și cu referire la sectoarele Școlii de la Copenhaga. Pe de altă parte, această conexiune (existentă, mai degrabă, la nivel cognitiv) este deconstruită, deconstrucție care „nu constă în trecerea de la un concept la altul, ci în răsturnarea unei ordini conceptuale precum și a ordinii non-conceptuale, în care ordinea conceptuală este articulată”.

Principalele ipoteze de cercetare sunt:

I1: o soluție practică în vederea deconstrucției nexusului migrației în securitate este integrarea imigranților în societatea-gazdă.

I2: intergarea optimă a imigranților în societatea-gazdă ar trebui să depășească paradigma funcționalistă și să fie mai orientată înspre sectorul politic.

I3: cu cât este mai mare gradul de asimetrie și, deci, descentralizare în raportul federal-provincial, cu atât este mai facilă integrarea imigranților în societatea-gazdă.

I4: o intergare optimă ar trebui să se realizeze în principal de jos în sus (de la nivel micro la nivel macrostructural), pe baza principiului subsidiarității.

I5: prima generație de imigranți este subreprezentată în sectoarele politice ale ambelor state în discuție, dar nivelul de subreprezentare este mai mic în comunități (Gemeinschaften) decât în societăți (Gesellschaften).

I6: cu cât nivelul de reprezentare este mai apropiat (municipal, provincial, federal), cu atât mai mare este numărul de imigranți naturalizați implicați în politică.

I7: în timp ce nexusul migrației în securitate nu este un subiect reprezentat semnificativ în discursul public canadian, fiind aproape absent din campaniile electorale, acesta este augmentat și utilizat în statele naționale precum Germania, în special în context electoral.

În ceea ce privește metodologia utilizată, conceptele-cheie sunt prezentate prin prisma unor paradigme actuale, cu accent pe cele mai recente teorii referitoare la imigrație, integrare și politici de securitate.

Abordarea este una multidisciplinară, cu referințe la demografie, studii globale, geografie urbană, lingvistică, networking (trans)național, comportament electoral, terorism și criminalitate organizată transfrontalieră. Aceste aspecte vor fi comentate și în cele două studii de caz, Canada și Germania, la nivel macrostructural (federal), mezostructural (provincial) și microstructural (municipal). Sunt evidențiate atât punctele forte cât și punctele slabe ale celor două state, în contextul (de)construcției nexusului migrație-(in)securitate. Criteriile de selecție sunt explicate în studiile de caz, în principal prin intermediul analizei de document, a interviurilor cu specialiști (cercetători, reprezentanți guvernamentali și ai minorităților, ONG-uri) într-o abordare preponderent calitativă. Totuși, trebuie menționat că există și numeroase aspecte cantitative care sunt analizate în datele preluate și interpretate de la Statistics Canada și, respectiv, Statistisches

Bundesamt Germany, împreună cu alte rapoarte ale IOM, World Bank etc. Înainte de a fi analizată din perspectiva actuală, migrația este schițată diacronic, în ambele state în discuție.

Manuel Castells a afirmat că „la cumpăna dintre milenii, regele și regina, statul și societatea civilă sunt secătuiți de sens, iar copiii lor, cetățenii, hoinăresc printr-o varietate de adăposturi temporare” care sunt, conform lui Edward Said „întotdeauna provizorii”, întrucât în perspectivă heideggeriană „dezdăcinarea va deveni destinul lumii”. Această ruptură din matrice, această mișcare pendulară între un *heimlich* și *unheimlich* freudian implică și o restructurare, o de-și, ulterior, reconstrucție a unui alt *acasă* sau, în termenii lui Homi Bhabha, a unui al treilea spațiu.

În timp ce globalizarea permite mișcarea rapidă a oamenilor, bunurilor și informațiilor, statisticile Națiunilor Unite subliniază faptul că doar 3.2% din populația lumii poate fi considerată imigrantă, ceea ce duce la așa-numita „enigmă a imobilității relative”.

Mobilitatea, chiar dacă relativ scăzută din punct de vedere cantitativ, nu poate fi contestată. Interesante de observat sunt direcțiile și managementul ulterior ale acesteia, care au variate ipostaze: are funcția multiculturală o abordare integraționistă sau este doar *per se*? Cum poate fi această diversitate incontestabilă gestionată eficient, fără a conduce la sentimente de insecuritate atât pentru imigranți cât și pentru societatea-gazdă, care ar trebui să devină „acasă”, în special în contextul în care asistăm la o retorică ce proclamă mai degrabă finalul statului bunăstării?

Personal, aplic teoria lui Nietzsche a celor trei metamorfoze, pe tiparul general al integrării imigranților în societatea gazdă. Filosoful german afirmă în cartea *Also sprach Zarathustra* că există trei stagii de dezvoltare în identitatea individuală, simbolizate într-o ordine ierarhică de către cămilă, leu și copil. În opinia mea, prima generație de imigranți corespunde cămilei obediente. Oarecum speriați de noul context și motivați în principal să câștige mai mult decât în țara de origine, acești oameni înrădăcinați în tradițiile de acasă se integrează cu greu, în special la o vârstă mai înaintată. Întruparea leului, care își exprimă nemijlocit punctul de vedere, este mai degrabă o caracteristică a celei de-a doua generații de imigranți, a copiilor care au fost născuți acolo și, în general, vorbesc deopotrivă limba părinților și a societății în care au crescut. Pentru a atinge al treilea și cel mai înalt stadiu al metamorfozei, mai exact pentru a deveni „copil”, trebuie să se accepte o (re)naștere, o nouă identitate, care este mai vizibilă la a treia generație de imigranți, ce probabil a auzit de imigrație doar în poveștile părinților și ale bunicilor lor.

Anumite imagini ale „străinului” sunt proiectate ca amenințătoare, iar această percepție și, ulterior, reprezentare, le face să devină așa, cel puțin la nivel cognitiv. Sau, așa cum Jacques Derrida afirmă, „procesul aici este unul al diferenței dintre prezența reală și reprezentare, care este o diferență în interiorul aceluiași concept, din moment ce acestea semnifică același lucru la nivel cognitiv”. Prin urmare, dacă A consideră că B este periculos, B devine periculos în ochii lui A și este tratat ca atare de acesta, creând astfel și ulterior, augmentând ceea ce Edward de Bono numește *the problem of no problem*, la care gândirea laterală prin deconstrucție ar putea fi soluția.

Alexander Wendt afirmă că „schimbarea structurală în politica internațională implică formarea unei identități colective”. După același tipar, se poate afirma că o intergare optimă a imigranților, formarea unei identități colective necesită, într-o oarecare măsură, o schimbare structurală în politică. Această schimbare structurală are loc „când actorii redefinesc cine sunt și ce vor”. În situația în care acești actori au origini imigraționiste diverse, schimbarea structurală poate fi și mai proeminentă.

Rețelele și comunitățile de imigranți, precum și contribuția acestora la schimbarea structurală, sunt analizate pe parcursul lucrării.

Există dovezi incontestabile că imigranții naturalizați sunt subreprezențați în sectorul politic, indiferent de țară, în principiu datorită unei puternice tradiții a națiunii. Totuși, în statele formate ca urmare a imigrației, nivelul de subreprezentare este mult mai scăzut decât într-un stat național prin tradiție. Mai mult, analizând actorii politici, se poate observa că așa-numitele state multinaționale au un mai mare grad de diversitate atât în ceea ce privește țara de origine, cât și numărul imigranților de primă generație implicați în politică decât statele naționale. Exemple relevante în această privință sunt Madeleine Albright, fost Secretar de Stat (născută în Cehoslovacia) și cei doi Guverneri Generali ai Canadei, Adrienne Clarkson (născută în Hong Kong) și Michaëlle Jean (născută în Haiti).

La polul opus, și-ar putea cineva imagina în viitorul apropiat un Bundeskanzler de origine non-germană? Și cu atât mai puțin intergarea imigranților în sectorul militar care ar reprezenta, conform lui Christian Leubrecht, „testul suprem al democrației”. În această privință analizate

cantitativ, țările europene sunt cu mult în spatele Canadei sau Australiei, iar pentru unele dintre ele această ipoteză ar putea fi chiar de neconceput.

Teza prezintă măsura în care simetria și, respectiv, asimetria în sistemele federale contribuie la integrarea imigranților. S-ar crede că nivelul de asimetrie este direct proporțional cu gradul de facilitare a integrării imigranților. Această ipoteză este contrazisă de situația din Quebec și, respectiv, Bavaria, provincii care sunt cele mai bune exemple de asimetrie federal-provincială. Chiar dacă o comparație între cele două implică multe limitări, aceasta este necesară pentru a înțelege mecanica procesului intergaționist în termeni de simetrie-asimetrie.

Analizând evoluția politicilor intergaționiste din Canada și Germania, Triadafilos Triadafilopoulos observă că „diferențele între tradiția națională în Canada și Germania au jucat un rol mult mai important decât au recunoscut mulți cercetători, iar variațiile în ceea ce privește dinamicile politice de formare a apartenenței în Canada și Germania nu au fost un simplu rezultat al diferențelor latente în concepția despre națiune și migrație, ele fiind în mare parte formate și de diferențele în instituțiile și oportunitățile politice corespunzătoare.

Urmând un tipar imigraționist subsecvent, consider că în timp ce Canada poate fi încadrată în tagma comunităților (Gemeinschaften), Germania urmează mai degrabă tiparul unei societăți (Gesellschaft).

În timp ce cea mai mare parte a puterii este localizată la nivel federal, unde se pot observa, la nivel teoretic, lacune majore cu privire la obiectivele SMART în ceea ce privește integrarea, municipalitățile „se simt frustrate”, așa cum a observat Keith Banting. Dezbateră dacă imigranții care sunt rezidenți la nivel local, dar nu au primit încă cetățenie ar trebui să primească drept de vot la alegerile municipale, din moment ce ei locuiesc efectiv acolo și plătesc aceleași taxe ca și cetățenii este în desfășurare în Canada și Statele Unite ale Americii, în principal cu lobby în favoarea imigranților. Orașele germane nu au deocamdată asemenea subiecte de dezbateră.

Centralizarea autorității politice cu privire la integrare „poate amenința libertatea individuală și de grup, ducând la o renaștere a naționalismului”. Aceasta este din ce în ce mai evidentă în statele europene, unde, de fapt, își are originile. În timp ce în Canada discursul electoral „nu are semne de terorism și xenofobie”, cel european este mai degrabă naționalist decât cosmopolit.

Sau, așa cum afirmă Jeffrey Reitz, în comparație cu țările europene „rareori există vreo dezbatere cu privire la imigrație în campaniile electorale canadiene”.

Alți critici afirmă că tocmai această încredere nemijlocită în imigranți a dus la proliferarea terorismului pe teritoriul canadian și în străinătate, prin rețele transnaționale ce utilizează redevențele imigranților. Teza prezintă o comparație a politicilor de securitate antiteroriste, precum și a procentelor și cazurilor de amenințări și atacuri teroriste, în care actorii au origini imigraționiste. Astfel, apare întrebarea în ce măsură cele două state au adoptat sloganul scandinav conform căruia „cea mai bună strategie de prevenire a criminalității este o politică socială bună”?

Unul din punctele de cotitură din această comparație este reprezentat de „tradițiile de națiune” diferite ale celor două state. Analizând evoluția celor două țări de la formarea lor până la începutul secolului XXI, Triadafilos Triadafilopoulos subliniază că „identificarea de sine a Canadei drept o țară de coloniști însemna că imigrația însăși a fost acceptată (chiar dacă uneori cu ranchiună), iar dezbaterea s-a concentrat în jurul legitimității criteriilor folosite pentru a reglementa intrarea și pentru a conferi imigranților accesul la cetățenie prin procesul de naturalizare”, pe când „istoria destul de diferită a migrației din Germania însemna că însăși ideea ca Germania să fie considerată drept o țară de imigrație a fost contestată cu ardoare. În absența unui consens asupra unui punct atât de important, a fost cu atât mai dificil să dezbatem rațional încorporarea unor foști muncitori invitați și copiilor lor.” Acesta este unul din principalele motive pentru care o comparație între cele două părea nefezabilă la început.

Totuși, Canada și Germania au câteva puncte în comun. În primul rând, ambele pot fi numite sisteme federale, cu anumite nuanțe care diferențiază diferite tipuri de federalism. În timp ce Canada e o Confederație cu 10 provincii și 3 teritorii (teritoriile fiind sub jurisdicția direct a guvernului federal), Germania e o Republică Federală cu 16 Länder. Cum au notat F. Leslie Seidle și Christian Joppke o altă nuanță e aceea conform căreia Canada poate fi încadrată într-un federalism divizat, cu o „separare [constituțională] a puterilor (legislativă și administrativă) între statul federal și guvernele de stat și ale provinciilor”, în timp ce Germania ar fi mai degrabă un exemplu de federalism administrativ, deoarece „cea mai mare parte a puterii legislative este a guvernului federal, pe când puterea administrativă a fost arondată, în cea mai mare parte, *Länder-urilor*”. Canada e mult mai descentralizată și, după cum notează Leslie Seidle, „nu în

mod surprinzător în statele multi-națiuni, în statele care au mai mult de o minoritate lingvistică, există o tendință a descentralizării politicilor de integrare a imigranților. În cazul Canadei și al Australiei există provincii, statele Australiene sunt implicate în selectarea imigranților. În Canada, acest lucru se întâmplă cu precădere în Quebec.” Problema asimetriei din Quebec va fi dezbătută mai târziu.

Atât Canada cât și Germania au sisteme parlamentare bicamerale la nivel federal și unicamerale la nivelul provinciilor și al teritoriilor.

În 1979, Canada era considerată de Lijphart o federație și o semi-consociație, pe când Germania de Vest (Republica Federală Germania la acea vreme) a fost categorisită drept o federație și o non-consociație. O comparație adusă la zi a celor două țări e discutabilă, din moment ce Germania reunificată reprezintă un stat distinct acum. Totuși, sunt de părere că un pas înspre consociaționalism a fost făcut recent, atât în Canada, cât și în Germania. În plus, de o mare importanță pentru integrarea politică a imigranților care au fost sau nu au fost încă naturalizați să meargă înspre un model consociaționalist, mai ales cum „între multele feluri de implementare a principiilor consociaționale, federalismul este o metodă deosebit de promițătoare și merită o atenție specială”.

Din cele 10 elemente de democrație menționate de Lijphart, Canada „urmează în mare parte șase din modelul Westminster (concentrarea puterii executive prin cabinete formate dintr-un singur partid, dominanța executivului asupra legislației, sistemul de partid, bicameralism asimetric, alegeri pluraliste, grupuri de interese pluraliste) și patru din modelul de consens (descentralizarea, constituția rigidă, analiza judiciară puternică, independența băncii centrale.”

În al doilea rând, ambele sunt țări bogate, membre OCDE. Ambele țări au poziții în top zece în Indicele Dezvoltării Umane al Națiunilor Unite. Canada, aflată pe primul loc pentru mai bine de un deceniu la începutul secolului, a ieșit din top zece cele mai dezvoltate țări din lume, fiind pe poziția 11 în 2013 și pe poziția 8 în 2014, după Norvegia, Australia, Elveția, Țările de Jos, Statele Unite, Germania și Noua Zeelandă.

În al treilea rând, ambele au distribuții asemănătoare, de aproximativ 75%, ale populației urbane: populația din mediul urban din Germania reprezintă 73,7%, pe când 80,5% din populația totală a Canadei locuiește în mediul urban.

În plus, ambele apar în Top 5 țări pentru imigrație: mai exact, Germania este pe locul 3, cu 10,8 milioane de imigranți, surclasată doar de Statele Unite (42,8 milioane) și Federația Rusă (12,3 milioane), urmată de Arabia Saudită (7,3 milioane) și Canada (7,2 milioane).

O altă chestiune importantă o reprezintă consultarea imigranților în crearea și implementarea politicilor de imigrare, fapt care are loc atât în Canada, cât și în Germania, în special ținând seama de faptul că imigranții naturalizați pot juca uneori un rol important în stabilirea unor noi modele electorale, din moment ce „în statele democrat-liberale există puține interese mai importante pentru membrii acestora decât dorința politicianilor de a fi aleși. Aceasta fiind situația, putem vedea pe termen lung o și mai mare expansiune a granițelor de membru în statele democrat-liberale, pe măsură ce membri ale unor grupuri cândva marginalizate primesc drepturi cetățenești și devin jucători activi în politica de membru.”

Totuși, trebuie să recunoaștem că funcția multiculturală a fost întotdeauna mai degrabă integratoare decât segregționistă în Canada, dacă luăm în considerare, de exemplu, discursul lui Trudeau. Aceasta poate fi comparată cu Germania și alte state Europene unde multiculturalismul și integrarea sunt percepute ca fiind două probleme diferite și unde așa-numitul *Multikulti* are conotații mai degrabă negative.

Un alt aspect privește conduita electorală a politicianilor la nivel discursiv. Pe când „în comparație cu țări Europene, rareori se întâmplă să existe dezbateri pe problema imigrației în timpul campaniilor electorale din Canada”, aspect remarcat de Jeffrey Reitz și confirmat de analiza de conținut a discursurilor electorale, precum și de Corneliu Chișu, membru de origine română al Parlamentului canadian: “Ești văzut global ca o persoană. Da, ești un imigrant, nicio problemă, Canada a fost construită de imigranți, nu e nicio problemă. În Toronto, de exemplu, se vorbesc peste 140 de limbi, deci e un soi de Turn Babel, dar ne înțelegem cu toții, împărtășim cultura celuilalt – acesta e secretul pentru care ne înțelegem atât de bine.” Campaniile electorale din mai 2014 pentru Parlamentul European au fost încărcate cu retorici anti-imigraționiste, ca un exemplu a ceea ce Thomas Faist consideră meta-politică. În Canada, imigranții nu sunt invocați în sens negativ în campaniile electorale.

Teza subliniază faptul că, deși prima generație de imigranți este subreprezentată în politică, procentele diferă considerabil între cele două state în discuție, Canada având o mai mare, deși insuficientă, pondere a imigranților ca actori decizionali în spațiul politic atât la nivel macro (federal), cât și la nivel mezo (provincial) și micro (municipal).

CUPRINS

Aspecte preliminare

Introducere

1. Migrația- prezentare generală

1.1. Definiții polemice

1.2. Trenduri imigraționiste actuale

1.3. Taxonomii

1.4. Migrația- cadre legale

1.4.1. Cadre normative la nivel global

1.4.2. Cadre normative europene

1.5. Dincolo de studiile migraționiste

1.5.1. Migrația-urbanizarea

1.5.2. Migrația-globalizarea

1.5.3. Trenduri demografice

1.5.4. Multiculturalismul-încotro?

2. Securitatea- prezentare generală

2.1. Imigrația și sectoarele Școlii de la Copenhaga

2.2. (De)Construcția nexusului migrație-(in)securitate

2.2.1. Nexusul migrație-(in)securitate- prezentare

2.2.2. Constructivismul și structura

2.2.3. Deconstrucția

2.3. Rețelele și comunitățile de imigranți

3. Integrarea- prezentare generală

3.1. Definiții polemice

3.2. Taxonomii

3.3. Integrarea- cadre legale

3.3.1. Cadre normative globale

3.3.2. Cadre normative europene

3.4. Integrarea în cadrul nexusului migrație-(in)securitate

3.5. Integrarea în sistemele federale

4. Studii de caz

4.1. Analiza macro-nivel- Canada și Germania- abordare comparativă

4.2. Analiza mezo-nivel - Provinciile canadiene și Landurile germane- abordare comparativă

4.3. Analiza micro-nivel - Municipalițile canadiene și germane- abordare comparativă

4.4. (De)Construcția nexusului migrație-(in)securitate în Canada

4.5. (De)Construcția nexusului migrație-(in)securitate în Germany

Concluzii

Bibliografie

Anexe